

Aktiivin partisiippien käytöstä ja merkityksestä

I

Tieteen kannalta mielenkiintoinen ja käytännössä tärkeä on sellainen ilmiö, että jonkin muotokategorian merkitys tajutaan jonakin ajankohtana olennaisesti toiseksi kuin joitakin vuosikymmeniä aikaisemmin. Näin on parhaillaan käymässä aktiivin partisiippien. Nykyisessä kirjakielellämme esiintyy rinnakkain kaksi erilaista partisiippien käsittämisen ja käyttämisen tapaa. Vanhan käsitystavan mukaan partisiipit ilmaisevat toiminnan kehitystasetta (kestävää ja päättynyttä tekemistä) — toisin määritellen suhteellista aikaa — mutta uudemmissa kirjallisuuden tuotteissa on vallannut sijaa sellainen käyttö, jossa partisiipit ilmoittavat itsenäistä eli absoluuttista aikaa niinkuin finiittiset tempukset: ensimmäinen partisiippi menemätöntä, toinen mennyttä aikaa.

Kun seuraavassa käsittelen tätä mielestäni varsin merkillistä ilmiötä, niin puhuessani vanhasta tai uudesta tavasta, tyylistä, käytöstä ym., tarkoitan yksinomaan partisiippeihin kohdistuvaa kielenkäyttöä. Pohdinnastani suljen pois passiivin partisiipit, koska niiden problematiikka on aivan erilainen; en tahdo kumminkaan väittää, että passiivisten partisiippien käyttö ja merkitys ei olisi voinut säteillä vaikutustaan aktiivisiin muotoihin. Aktiivin partisiipit tulevat kysymykseen vain silloin, kun ne esiintyvät adjektiivisina attribuutteina tai substantiivisesti käytettyinä. Vielä rajoitan esitykseni sellaisiin tapauksiin, joissa partisiippiä on käytetty menneen ajan tapauksista kertovissa lausumissa predikaatin ollessa yleensä menneen ajan tempuksessa, koska tällöin uuden ja vanhan tavan erotus selvimminkin tulee esille.

Uudella tavalla ei oikeastaan ole mitään perustetta kieliopissa. Suomen kielen lauseopin ensimmäisessä painoksessa (1880) E. N. Setälä sanoo: »I:n participi ilmaisee kestävää tahi aljettavaa tekemistä, II:nen taas lope-tettua.» Kolmannesta painoksesta (1891) alkaen sääntö on esiintynyt käytännöllisesti katsoen seuraavassa muodossa: »Partisiipeista ensimmäinen ilmoittaa päättymätöntä (kestävää, aiottua) tekemistä, toinen päättynyttä. Esim. *oppiva poika, luettava kirja; oppinut mies, luettu kirja.*» (Matti Sadeniemen 13. painokseen 1952 tekemän lisäyksen otan puheeksi myöhemmin.) Setälän säännöstä voidaan kenties väittää, että se ei kaikille oppivaisille käsitettävällä tavalla selvitä, miten toiminnan kestäminen tai päättynisyys on ymmärrettävä.

On monessa suhteessa opettavaista tarkastaa, miten latinan kieliopissa tämä asia on esitetty. Tosin latina ja suomi eivät ole täydellisesti toisiinsa verrattavissa, sillä ensinnäkin se temporaalinen merkitys, mikä on suomen partisiipeilla, ulottuu latinassa myös infinitiiveihin, ja toiseksi merkitykseltään aktiivinen perfektin (= päättyneen tekemisen) partisiippi tavataan latinassa vain deponenttiverbeillä ja niidenkin partisiipin perfektillä on eräissä tapauksissa preesensin merkitys (esim. *ratus, arbitratus, usus, veritus*). Mutta kieliopillisen määrittelyn kannalta vertailu voi valaista asiaa.

J. G. Geitlinin Latinan kieliopin varhaisimmissa painoksissa (1860 ja 1870) infinitiivien ja partisiippien merkitys on esitetty samaan tapaan kuin Setälällä partisiippien. Siteeraan toista painosta: (s. 56) »Infinitiivi ilmoittaa tekemisen yleisesti, ilman personaa, lukua tahi aikaa tarkoittamatta. Sillä on sekä aktiivissa että passiivissa kolme temporia, praesens, perfekt ja futuri, joista praesens ilmoittaa kestäväen tekemisen, perfekt päätetyn (ei enää kestäväen) tekemisen ja futuri wastedes tapahtuvan tekemisen.» Tämän teorian mukaan on siis ajanmerkitys infinitiiveiltä suoranaisesti kielletty (futuuriin kohdalla ei sääntö kumminkaan ole johdonmukainen). Vastaavasti sanotaan partisiipeista (s. 66), että ne ilmoittavat kestäväen (preesens), aiotun ja myös wastedes tapahtuvan (futuuri) ja päätetyn tekemisen (perfekti).

Mutta 1888 ilmestyneessä Geitlinin kieliopin painoksessa on infinitiivien ja partisiippien merkitys määritelty aivan toista terminologiaa käyttäen. (Tämä lienee tapahtunut 1885 asetetun »kielikomiteean» vaikutuksesta.) Tällöin ensi kertaa esiintyvä partisiipin eri tempuksia koskeva säännöstö on siten sanonnaltaan hioutunut, niin että se kuuluu esim. Strengin Latinan kieliopissa (5. painos 1936) seuraavasti: »Suhteellinen ajanmerkitys on infinitiivin ja partisiipin eri tempuksilla, joiden ilmoittama toiminta t. tila osoittaa suhdetta siihen aikaan mitä se finiittiverbi ilmoittaa, jonka yhteydessä ne esiintyvät. Niin muodoin infinitiivin ja partisiipin preesens ilmoittavat toiminnan t. tilan samanaikaiseksi, perfekt aikaisemmaksi . . . sekä futuuri myöhemmäksi . . . — kuin finiittiverbin ilmaisema toiminta t. tila on, kuulukoonpa tämä nykyiseen, menneeseen tahi tulevaan aikaan.» Samantapainen selitys on myös Pakarisen kieliopissa. Sitä vastoin nykyään yleisesti käytetystä Linkomiehen kieliopista puuttuu tykkäänään infinitiivien ja partisiippien aikamerkitystä koskeva säännöstö, vaikka se olisi tärkeä sekä yleiskieliopillisen tietouden että latinan opetuksen kannalta. Selvityksen puuttuessa oppilaassa syntyy helposti sellainen käsitys, että partisiipin preesens osoittaa nykyaikaa samoin kuin finiittimuoto preesens ja partisiipin perfekt mennyttä aikaa samoin kuin »historiallinen» perfekt.

Setälä ei ole, niinkuin huomataan, omaksunut lauseoppiinsa sitä latinan kielioppeihin 1888 ilmaantuvaa katsomusta, että partisiipit osoittavat aikasuhdetta, vaan on 1891 uudistanut sen selityksensä, että ne ilmaisevat päätymätöntä ja päättynyttä tekemistä. Käytännöllisesti katsoen nämä sanonnat merkitsevätkin samaa, paitsi että jälkimmäistä määrittelemistapaa käytettäessä ei ilmaista, mihin verrattuna toiminta on päättynyt tai päättymätön.¹ Ehkä aikasuhteen sitominen finiittiverbiin olisikin muodostanut

¹ Tarkkaan ottaen nämä eri käsitystavat, aikasuhteeseen perustuva ja toiminnan päättymiseen rakentuva, eivät kumminkaan ole täysin adekvaattiset. Sen osoittaa kohta *Samaan aikaan joku osa Karjalaisista alkoi asettua Laatokan länsipuolelle Wuoksen-wirran suulle nykyiseen Karjalaan, alituisesti taistellen Pohjolan väen kanssa, jolla nimellä täytyy ymmärtää sydänmaissa ja Laatokan pohjois-rannalla asu w i a Jotuneita ja Lappalaisia* (Yrjö Koskinen, Oppikirja Suomen kansan historiassa 1869 s. 6, ja toinen painos Suomen kansan historia 1881 s. 7). Tässä partisiippi »asuvia» osoittaa kestävää toimintaa, mutta ilman mitään ajallista suhdetta lähimpään verbiin »täytyy (ymmärtää)»; sanonta on Setälän suhteellisen avaran säännön mukainen, mutta ei vastanne enää nykyistä kielenkäyttöä. Mainittu Yrjö Koskisen kohta on siis myös kielihistoriallisesti huomattava, se kun osoittaa, kuinka laaja aikaisemmin oli ensimmäisen partisiipin merkitysalue ja kuinka suppea toisen.

säännön suomen kielen kannalta liian kireäksi. Kireätä sääntöä, joka kylläkin olisi ollut pedagogisesti tehokas, ei ehkä tarvittu senkään vuoksi, että Setälän kirjoittaessa tai huomattavammin uudistaessa lauseoppiansa partisiippien käyttö ei vielä muodostanut mitään probleemia niinkuin nykyaikana. Mutta käytäessä tarkastelemaan partisiippien käytön muuttumista on hyvä pitää mielessä myös aikasuhteeseen perustuva sääntö.

Setälän lauseopissa ei ole yhtään esimerkkiä, jossa partisiippiä olisi käytetty menneessä ajassa olevan verbin ohella ja joka valaisisi uutta tai vanhaa tapaa. Sitä vastoin Setälän Suomen kielen oppikirjaan sisältyvä harjoituskappale tarjoaa esityksellemme lähtökohdan. Siinä sanotaan: *Pian uupunut nuorukainen vaipui uneen* (nim. lumihangessa istuessaan). *Eräs sivuitse kulkeva työmies näki nukku n e e n nuorukaisen* (näin l. painoksessa 1891 ja seuraavissa). Nykypäivän sanomalehtimies kirjoittaisi useimmissa tapauksissa »sivuitse kulkenut». Kun sitten Setälä on kirjoittanut »nukkuneen», on hän ilmeisesti tarkoittanut momentaanista (resultatiivista) verbiä 'vaipua uneen', mutta nykyisessä kielessä tällä verbillä voisi yhtä hyvin olla myös duratiivinen merkitys 'olla unessa'. Vanhassa tyyliässä siis toinen partisiippi vastaa sivulauseen pluskvamperfektia (nukkuneen = joka oli nukkunut), mutta uudessa se voi olla myös imperfektin tilalla (kulkenut = joka kulki, nukkuneen = joka nukkui).

Koska edellä on puhuttu sanomalehtimiesten kielestä ja koska se ilmeisesti on vaikuttanut muuhunkin kielenkäyttöön, esitetään seuraavassa pieni pistokokeisiin perustuva katsaus siihen, miten sanomalehdissä on käytetty aktiivin partisiippeja.

Puheena oleva muutos on niin uusi, että tarkastelua ei tarvitse aloittaa kauempaa kuin noin 40 vuoden takaa. Turun Sanomain numerossa, joka on ilmestynyt v. 1913 tammikuun 9 päivänä, kerrotaan seuraavaa: *Mainittuun aikaan tuli kaksi melkoisesti juopunutta venäläistä sotilasta pitkin Aningaisten katua Kirkkosillalta päin meluten ja synnyttäen kauhua vastaan tule v a s s a yleisössä. Velvollisuutensa mukaisesti koetti silloin Aningaisten kadulla passissa ole v a poliisi hillitä sotilaita . . . Kun ei näyttänyt mitään pelastuskeinoa olevan, tempasi poliisi vihdoin miekkansa hänkin ja iski sillä etupuolelta ahdistava a osuen tätä korvaan joka lievästi haavoittui.* Siis kaikissa kolmessa tapauksessa ensimmäistä partisiippiä on käytetty Setälän ohjeiden mukaan.

Eräässä edellisessä saman lehden numerossa (5/1) on varsin valaiseva tapaus. *Eilen . . . otti eräässä perheessä Tampereella palveleva palvelustyttö . . . itsensä hengiltä nauttimalla karbolihappoa.* Ei hän enää uutisen kirjoittamisen hetkellä palvelullut, mutta on ajateltu, että palvelussuhde ulottui myrkyr nauttimisen hetkeen asti.

Toinen partisiippi on esimerkissä *Suurilla ponnistuksilla saatiin hukkumassa ol l u t mies viime tingassa pelastettua* (3/1), mutta voidaan ajatella, että hän 'oli ollut' hukkumassa pelastamiseen asti, mutta ei silloin enää ollut. Samoin kerrotaan (1/1), että »ainoa vaalieddolle ollut» pappi oli valittu Kuusjoen kirkkoherraksi, mutta selitys on samantapainen: hän oli ollut »ehdolle» siihen asti. Jos kumminkin joku katsoo näiden tapausten osoittavan, että uuden tavan juuria on haettava kauempaa, en häntä sanottavasti vastusta.

Joka tapauksessa voidaan todeta, että kysymyksessä olevana ajankohtana vanha tyyli on ollut voitolla Turun Sanomissa.

Mutta jos siirrymme 10 vuotta eteenpäin ja tarkastelemme saman lehden vuoden 1923 alussa ilmestyneitä numeroita, huomaamme toista partisiippiä jo käytettävän modernilla tavalla. Niinpä 5/1 kerrotaan: *Pieksämäen—Savonlinnan rataa viime tiistaina kulke ne e s s a junassa räyhäsivät muutamamat renttuilijat niin että . . . 6/1 saivat sen lukijat tietää: Torstai-iltana oli maanviljelijä N. N. . . palaamassa kotiinsa Turusta. Hänen hevosensa rekineen ja siinä ol e i n e tavaroineen saapui kotiin klo puoli 9 tienoissa illalla. Tässä ei varmaankaan tarkoiteta, että kaikki ne tavarat olivat mukana, jotka 'olivat olleet' reessä esim. kaupungista lähdettäessä, vaan että reki saapui niine tavaroineen, jotka siinä silloin 'olivat', joten vanhemman tavan mukaan olisi ollut sanottava »siinä olevine tavaroineen».*

Parhaan kuvan uudesta tyylistä antaa kumminkin samassa numerossa oleva junaonnettomuutta koskeva uutinen. Kolmipalstainen otsikko kuuluu: *Kamala onnettomuus Kosken aseman lähellä. Tavarajuna ajanut edellä kulke ne e n »resinan» päälle sillä seurauksella, että siinä ol e i s t a ratamestari R. sai surmansa. Itse uutisesta lainaan partisiippien käyttöä valaisevat kohdat. Eilen päivällä olivat Kosken aseman ratamestari J. R. ja lähellä Kosken asemaa asuva maanviljelijä K. V. dresinalla käyneet Perniössä päin tarkastamassa rataa . . . He olivat kuitenkin laskeneet väärin, sillä vähän vaille klo 5 i. p. tavarajuna saavutti dresinan ja ajoi sen päälle sillä seurauksella, että molemmat dresinalla ol l e e t miehet loukkaantuivat . . . Paikalle saapu ne e t henkilöt aikoivat lähteä kuljettamaan R:ää Helsinkiin saamaan lääkärinhoitoa . . . Rata oli nimittäin . . . suora . . ., joten tavallisella ilmalla olisi junasta kyllä nähty dresinalla liikkeellä ol e v a t miehet, mutta eilen vallin ne e s s a sumussa ei saattanut nähdä pitkällekkään eteensä.*

Esitettyjen lainausten johdosta voi ensinnäkin panna merkille, että Turun Sanomissa on jo v. 1923 kehitetty runsaasti partisiippiattribuutteja sisältävä uutistyyli. Sen valaisemiseksi olen lainannut sellaisenkin ilmauksen kuin »paikalle saapuneet henkilöt aikoivat», jossa toinen partisiippi ilmaisee menneen ajan tempukseen nähden päättyneen toiminnan ja on siis Setälän säännön mukainen. Edelleen »asuva» vastaa nykyistäkin kielen käyttöä ilmoittaan kirjoittamisen hetkellä vallitsevan tilan (vain harvoin mukautetaan tällaisessa tapauksessa partisiippi kerrottuun toimintaan). Vaikeammin eriteltävä on »liikkeellä olevat»: siinä on partisiipin presens ehkä sen vuoksi, että lauseessa ilmaistaan yleinen arvostelma; mahdollisesti se vain osoittaa kielenkäytön horjuvaisuutta. Mutta jäljellä olevissa tapauksissa 'edellä kulkeneen', 'siinä olleista', 'dresinalla olleet' ja 'eilen vallinneessa' toinen partisiippi tarkoittaa mennyttä aikaa (tai ilmaisee toiminnan päättyneeksi kirjoittamisen tai ajatellun lukemisen hetken kannalta). Samoin käy selville, että partisiippi »ollut» on valtasijalla nyt puheena olevassa käytössä.

Kun siis Turun Sanomien tarkastelu näytti viittaavan siihen, että uutiskielessä tapahtunut muutos voitiin rajoittaa määrävuosien välille, päätin tarkistaa näitä ensimmäisiä tuloksiani käyttäen havaintojen kohteena Uusi Suometar, myöhemmin Uusi Suomi -nimisen lehden vastaavina ajankohtina ilmestyneitä numeroita. Tällä taholla tekemäni havainnot voim esittää lyhyemmin.

Vuoden 1913 ensimmäisessä numerossa (1/1) sanotaan eräässä pikk uutisessa: (kirkon) *vihkimisen toimitti . . . arkkipiispa Sergei, joka lopuksi kääntyi kirkossa läsnäolevien suomalaisten puoleen suomenkielien tervehtien heitä. Vaikka instruktiivi »suomenkielinen» ilmeisesti edustaa modernismia kielenkäytössä, on »läsnäolevien» vankasti traditionaalisella pohjalla. Toinenkin tapaus (3/1) on opettavainen. Kun matkustajajuna sunnuntai-aamuna oli Uudenkylän ja Kouvolan välillä (huomaa sivulause), putosi junasta eräs Kotkaan matkustava, hyvässä hiprakassa oleva vanhanpuoleinen mies. Nykyään sanottaisiin lehdissä mieluummin »hiprakassa ollut», mutta vanhan kielenkäytön mukaan tämä tarkoittaisi, että hän vasta selvittyään putosi. Uuteen kielenkäyttöön viittaavia tapauksia en ole tavannut, ellei sellaiseksi lasketa sanontaa »vaali ehdolla ollut» (imperfektin yhteydessä), mitä on käytetty kerrottaessa samasta papinvaalista, jonka jo tunnemme Turun Sanomista.*

V. 1923 voidaan myös Uudessa Suomessa todeta uudenlaista partisiippien käyttöä. Niinpä 5/1 kerrottaessa eräästä tulipalosta sanotaan: (Fysiologisen laitoksen kirjat paloivat) *huolimatta siitä, että palomestari Waseniuksen johdolla sammutustöitä hoitanut palokunnanosasto toimikin erittäin ripeästi. Kerrottaessa samasta onnettomuudesta, minkä jo tunnemme Turun Sanomista, esiintyy joitakin partisiippeja: . . . kun heitä eräässä käänteessä tuli vastaan Pernön ja Kosken asemien välillä toimi va tavallinen järjestelyjuna (johtuneeko 1. partisiippi siitä, että ajateltiin junan vakinaisesti siinä tehtävässä toimivan) . . . sillä surullisella seurauksella, että toinen siinä olleista . . . jäi junan alle.*

Vanhaa käyttöä edustaa seuraava tapaus: (5/1) *Joulukuun 20 päivää vasten yöllä heitettiin Haarlan paperitehtaalle Tampereella käynnissäolevan paperikoneen »tuukin» päälle massan sekaan suurehko puuruuvi.*

Voidaan siis todeta, että Uudessa Suomessa on partisiippien käytön kehitys ollut samansuuntainen kuin Turun Sanomissa, vaikka muutos ei olekaan yhtä jyrkkä. Ilmeisesti tämä konservatiivinen lehti on myös kielenkäytössään kauemmin pitänyt kiinni perinnäisestä tavasta kuin radikaalisempi aikalaisensa. Joku lehtimies voisi selittää syyksi myös sen, että Turun Sanomat oli siihen aikaan virkeämpi uutislehti kuin Uusi Suomi.

Nämä pistokokeiden antamat tulokset eivät tietenkään voi antaa täsmällistä tietoa siitä, milloin puheenaoleva uusi partisiippien käyttämisen tapa on saanut alkunsa, mutta ne tarjonnevat joitakin vihjeitä kronologian tarkemmalle toteamiselle, johon tutkijat toivottavasti piankin ryhtyvät.

Tässä artikkelissa ei ole syytä ryhtyä kuvaamaan uuden käsitystavan ilmenemistä ja leviämistä lehdistössä. Yleisenä vaikutelmana voi kumminkin sanoa, että uutispalvelun yhä tehostuessa on samalla uusi tapa käyttää partisiippeja voittanut alaa. Se on nykyään uutiskielemme silmään pistävimpiä piirteitä ja selvästi voitolla vanhasta tavasta, jota sitäkin edelleen esiintyy. Kuriositeetin vuoksi mainitsen pari uutista, jotka on poimittu samasta lehtinumerosta (Uusi Aura 23/1 1954). 1. sivulla sanotaan: *Eilen iltapäivällä klo 16,10 aikaan tapahtui Ruskon Merttilän kylässä uhkaavalta näyttäneen auto-onnettomuus. Mainittuun aikaan oli Vahdolta päin tullut, tukkikästissä ollut Piispanristin Sahan kuorma-auto . . . ehtinyt . . . sillalle. . . . Auton ohjaaja säilyi miltei vammoitta, mutta sen sijaan apumiehenä ollut . . . mies loukkasi toisen ranteesensa. 5. sivulla taas kerrotaan: Eilen päivällä klo 13,20 oli puutarhuri A. O. Tiilikastissa olevine kuorma-autoineen . . . kääntämässä autoaan kotiaan kohti*

Maarian Vaisteella. Samanaikaisesti tuli takaa Turusta päin Kokemäen Peipohjasta oleva (vrt. edell. »asuva») rouva T. T:n omistama ja . . . P.S.T:n ohjaama kuorma-auto . . . sementtilastissa. T:n tarkoituksena oli ohittaa edelläkulkeva auto. Juuri kun hän oli kääntänyt auton kulkusuunnan vasemmalle, hän huomasi edellä ajavan auton kääntävän suuntanuolen vasemmalle vaan sen etukulma törmäsi edelläkulkevaan auton vasempaan takakulmaan. Utisen laatija ei siis ole pysynyt vahvana loppuun asti, vaan on viimeisessä kohdassa tehnyt myönnötyksen uudelle tavalle (vai olisiko hän todella ollut niin tarkka aikasuhteissa, että olisi ajatellut, että auto 'oli kulkenut' siihen asti kunnes törmäsi?).

Sitä vastoin reporttauksissa — tätä sanaa on eräs turkulainen lehden-toimittaja ehdottanut 'reporttaasin' tilalle —, joissa lehtimies tai -nainen eläydyttyään jonkin tilaisuuden tunnelmaan välittää vaikutelmiaan yleisölle käyttäen lähinnä kaunokirjallista tyyliä, esiintyy vanha tapa useammin kuin varsinaisissa uutisissa. Niinpä kerrotaan tasavallan presidentin vuonna 1953 toimeenpanemista itsenäisyyspäivän kutsuista seuraavasti: *Hän (tasavallan presidentti) vahvisti sydämelliset sanansa puristamalla etumaisina seisovien diplomaattien ja heidän puolisoittensa kättä* (Hels. San. 8/12 M-L. H—i). Samantapainen ilmaus on Uudessa Suomessa sekä lisäksi seuraava: *Kierrellessään tungokseen saakka täynnä olevissa saleissa näki toinen toistaan tunnetumpia kasvoja* (»Soile«).

Varsinaisessa historiallisessa kirjallisuudessa ei uusi partisiippityyli ole tullut yhtä yleiseksi kuin sanomalehtikielessä. Vanhasta käytöstä tarjoaa havainnollisen kuvan A. H. Virkkusen pieni kirjoitus »Itämerensuomalaisten kansain sivistysoloista pakanuuden ajan lopulla» (Oma Maa I 1920 ss. 141—150), jossa on runsaasti esimerkkejä siitä, että menneessäkin ajassa kestävä toiminta ilmaistaan ensimmäisellä partisiipillä. Niinpä sanotaan: *Heidän tehtävänään oli alueeseensa kuuluvaan väestön johto* (s. 147). Kuinka tarkoin erotettiin kestävä ja päättynyt toiminta, osoittaa kohta *Se käy selville siitä, että saksalaiset toisinaan suurillakin rahasakoilla rankaisivat sotaretkistä kieltäytyviä tai kapinan tekneitä alkusukkaita* (s. 149).

Saadakseni selville, mikä on nykyisen historiankirjoituksen kanta, olen käynyt läpi Suomen historian käsikirjan edellisessä osassa (1949) kunkin kirjoittajan osuudesta eräitä alkusivuja. Olen tullut siihen tulokseen, että yhä edelleen on voitolla vanha tyyli, mutta että uuden tyylinkin mukaisia ilmauksia, varsinkin eräissä rajatapauksissa, esiintyy silloin tällöin. Horjuvaisuutta on varsinkin E. Osmonsalon kirjoittamassa osassa (ks. esim. s. 691 alkupuoli), mikä lienee johtunut siitä, että kirjoittaja kuolemansa tähden ei ehtinyt itse suorittaa oikaisulukua. Saa sen käsityksen, että uusi tapa on alkanut vaikuttaa historian miestenkin »korvaan», vaikka arvattavasti eläytyminen kuvattavana olevaan aikaan on estänyt heitä uuden tyylin mukaan suhteuttamasta kerrottavaansa nykyaikaan.

Varsin huomattavan alueenvaltauksen uusi tyyli kumminkin on tehnyt aivan äskettäin. Professori Edwin Linkomies, joka teoksessaan »Keisari Augustus» (1946) on vankasti traditionaalisella kannalla, on »Homeroksessaan» (1948) siirtynyt modernistisille linjoille, joilla hän edelleen on liikunut, 1953 Valvojan kirjoittamassaan artikkelissa. Näistä eri vaiheista mainitsen pari esimerkkiä: . . . hänellä . . . oli eräs etu, jota ei ollut kenelläkään

muulla käynnissä olevan valtataistelun osapuolella (Augustus s. 21). Uhanalaisessa tilassa eläneet siirtolaiset tarvitsivat tällaista aatelistoa (Homeros s. 50). Samaan jaksoon kuulu neet runot liitti toisiinsa ainastaan yhteinen aihepiiri (s. 355). Suurin Mannerheim epäilemättä oli silloin, kun hän talvisodan alkaessa toivottomalta näyttäneessä tilanteessa rohkeasti astui Suomen riittämättömästi varustetun kansanarmeijan johtoon (Valvoja 1953 s. 1).

Suomen kielen tutkijat ja kielenohjauksesta vastuussa olevat noudattavat yleensä vanhaa tapaa. Tämän voi päättää tähän piiriin kuuluvien miesten suorittamasta Mannerheimin muistelmien suomennoksesta. Kumminkin on siihenkin teokseen pujahtanut eräitä uuden tyylin mukaisia ilmauksia, joita käsittelen seuraavassa osassa.

Esitettyäni täten lyhyen katsauksen partisiippien käytön ilmaantumiseen ja leviämiseen on tarkoitukseni seuraavassa lähemmin eritellä tähän kuuluvia ilmauksia ja pyrkiä paremmin ymmärtämään puheeksi ottamani ilmiön sisäisiä syitä.

II

Se seikka, että Setälän sääntö ja nykyinen kielenkäyttö eivät läheskään vastaa toisiaan, ei ole jäänyt huomaamatta tohtori Matti Sadeniemeltä, sillä julkaistessaan kolmannentoista, tarkistetun painoksen Setälän lauseopista (1952) hän on liittänyt Setälän esitykseen seuraavan lisäyksen:

»Tekemisen päättämättömyys tai päättynisyys arvostellaan yleensä lauseen tarkoittaman ajankohdan, joskus kertomahetkenkin mukaan. Esim. *He päättivät lähteä seuraavana päivänä* (päättymätön tekeminen menneessä ajassa). *Opiskeluvuosinaan hän asui eräässä siihen aikaan miltei kaupungin ulkopuolella sijainneessa talossa* (nykyajan kannalta päättynyt tekeminen).»

Tämä lisäys on mielestäni paikallaan. Mutta toinen asia on, voidaanko nykyään varsin yleisenä esiintyvä kielenkäyttö mahdollistaa tämän säännön alaisuuteen. Myöskään ei lisäyksessä oleva jälkimmäinen esimerkki ole kieliasultaan niin riidaton kuin normatiivisen kieliopin malliesimerkin pitäisi olla. Tälle esimerkiksi on luonteenomaista, että siinä partisiippiin liittyy ajanmääräys. Sellaisissa tapauksissa on kumminkin aikaisemmin käytetty ja edelleenkin käytetään ensimmäistä partisiippiä, joskin tietysti myös Sadeniemen esimerkissä kuvastuva kielenkäyttö on sekä nyttemmin varsin yleistä. On ehkä syytä valaista traditionaalista ilmaisutapaa tavallista useammilla esimerkeillä. *Samassa tarkastuksessa todettiin, että pitäjään on järjestetty 20 sunnuntai-koulua ja että nämä koulut, jotka rovasti Bergh täällä ensinnä oli aikaansaanut, olivat olleet esikuvina kaikille hiippakunnassa silloin toimi velle senlaatuksille kouluille* (Tarkiainen, Aleksis Kivi 1915 s. 29). *Siksi (toimeenpanevan vallan haltijaksi) tuli helmik. 17 p:nä 1871 valituksi 74 ikävuodestaan huolimatta vielä täysissä hengen voimissa oleva Adolphe Thiers* (Maailmanhistoria VI, painettu 1919 tai vähän sen jälkeen, K. R. Brotherus). *Mainittuna v(uonna) M(äki-peska) näet kuntansa köyhäinhoidon esimiehenä toimi tarmokkaasti silloin vallitsevan hädän torjumiseksi* (Kansallinen Elämäkerrasto IV 1932 s. 152 Viljo Hytönen). *Kartanossaan Sui-tiassa paraikaa oleskeleva myssyjohtaja, valta-*

newos E. Kr. Reuterholm, katsottiin tarpeelliseksi pidättää (Suomen hist. käsik. I, 1949 s. 593 Eino Jutikkala). *Tällöin tulee mieleen maalaisliiton puoluekokous, jossa puolueen puoluesihteerin, silloin ministerin asemassa oleva henkilö, kertomuksessaan totesi, että . . .* (Hels. San. 10/1 1954 Arvo Salmisen puhe). Voittaneen mainita esimerkki myös käännskirjallisuudesta: *Sitten hän . . . kulki länteen päin, kunnes saapui Eion-kaupunkiin, jonka päällikkönä oli silloin vielä elossa oleva Boges* (Herodotoksen historia-teos VII–IX 1910 s. 50 suom. E. Rein).

Näiden vanhaa käyttöä edustavien tapausten vastapainoksi mainitsen vain yhden, mutta sitä arvovaltaisemman uutta tapaa kuvastavan esimerkin: *. . . (eräät kirjat) säästyivät siten siltä tuholta, joka hävitti kaikki muut kirjaston suojissa silloin olleet kirjat ja käsikirjoitukset* (Christfrid Gananderin Uusi Suomen Sanakirja I 1937–38 Esipuhe Y. H. Toivonen)

Vaikka siis Sadeniemen tässä puheena ollut esimerkkilause ei nojaudukaan yksimieliseen kielenkäyttöön, hänen Setälän sääntöön tekemänsä lisäys on kylläkin puolustettavissa. Ensinnäkin on sellaisia verbejä ja sanaliittoa, joiden toinen partisiippi ikäänkuin luonnostaan lausuu tapahtuman tuloksen nykyajan kannalta. *Onnettomuudessa henkensä menettänyt T. oli noin 40-vuotias ja perheellinen* (Uusi Päivä 29/12 1953). *Onnettomuus tuntuu ikävältä senkin vuoksi, että molemmat surmansa saaneet olivat perheellisiä miehiä* (Tur. San. 21/3 1953). Näissä kohdissa ei voisi ajatellakaan käytettävän 1. partisiippia. Verbi »saada» (samoin kuin »menettää») on tässä yhteydessä siinä määrin momentaaninen verbi, että sanaliitolla »surmansa saavat» ei voisi olla samanaikaisen, vaan yksinomaan aiotun toiminnan merkitys; ajateltiin joitakin kuolemaan vihittyjä. Eräät muutkin samaan sanaliittoon kohdistuvat esimerkit ovat valaisevia. *Autossa olivat surmansa saaneen A. P:n lisäksi . . . V. M. ja . . . T. T.* (Hels. San. 28/12 1951). *Surmansa saanut A. P. joutui autosta sinkoutuessaan tämän pylvään ja auton väliin* (Uusi Aura 28/12 1951). Tietenkään ei asianomainen ollut vielä kerrotun tapahtuman tai kuvatun tilanteen hetkellä »surmansa saanut», vaan vasta myöhemmän arvostelun kannalta.

Tähän kuuluvat edelleen sattumista, tapahtumista ja joutumista merkitsevät verbit, niinkuin käy selville seuraavista esimerkeistä. *Loppiaispäivänä sattunut uhkaava tulipalo keskeytti Turun Kaupunginteatterin toiminnan toistaiseksi ja aiheutti melkoisia taloudellisia vahinkoja* (Tur. San. 8/1 1954). *Pari henkilöä loukkaantui lievästi ja autot kärsivät aineellisia vaurioita Helsingin pitäjän kirkonkylässä viime lauantaina klo 9,30 tapahtuneessa liikenneonnettomuudessa* (Hels. San. 29/12 1953). *Verilöylyn kohteeksi joutuneessa Than Thuongin kylässä asui 2000 ihmistä* (Hels. San. 18/2 1954). Toinen asia on, onko tällaisiakaan sanontoja aikaisemmin käytetty niin paljon kuin nykyään.

Mutta paitsi verbin laatu voi myös esittäjän tai oletetun lukijan asenne vaikuttaa 2. partisiipin valintaan. Esittäjä elää siinä määrin omassa ajassa, että hän arvostelee partisiipilla ilmaistavan asian omasta tai lukijansa näkökulmasta päättyneeksi tai menneeksi eikä asetu kertomansa toiminnan suorittajan kannalle. Naantalissa on näkyvällä paikalla muistotaulu, jossa on seuraava kirjoitus:

*Keskiaikamme mainehikkain mies
Maunu II Tavast
Jumalan armosta Turun piispa
asui viimeiset elinvuotensa 1450—52
tällä paikalla olleessa talossaan
ja päätti siinä päivänsä.*

Tässä toinen partisiippi on aivan välttämätön, mikäli partisiippiattribuuttia käytetään. Joka tämän taulun lukee, ei ehdi siirtyä Maunu Tavastin kannalle; jos sanottaisiin »olevassa», tulisi lukijan mieleen, että sama talo vieläkin on siinä paikassa. Saadakseni vertauskohdan olen tarkastanut Turun kaupungissa olevat muistotaulut, mutta en ole havainnut niissä käytetyn partisiippiattribuuttia. Asia sanotaan toisin, esim. *Tältä paikalta, Pyhän Laurentiuksen prebendatalosta on Mikael Agricola . . . lähettänyt ensimmäisen suomalaisen kirjan maailmaan . . .* Aikaisemman kielenkäytön vallitessa tällaisissa tapauksissa tuskin olisikaan käytetty partisiippiä.

Samanlaisen asenteen on omaksunut nykyaikainen sanomalehti varsinkin uutispalvelussaan. Uutiset laaditaan siten, että lukija saa arvostella asioita omalta kannaltaan. (Lehtimies puhuessaan juuri sattuneesta tapauksesta kirjoittaa »eilen», koska uutisen on määrä tulla julkisuuteen seuraavan päivän lehdessä; poikkeuksena ovat päivätyt sähkeet ym.). Tällöin 2. partisiippi esittää lukijan kannalta päättyneen tai menneen toiminnan tai tilan. Täten on ymmärrettävä muutamat edellä esitetyt suhteellisen varhaiselta kaudelta peräisin olevat esimerkit. Kun esim. sanotaan: . . . *eilen vallinneessa sumussa ei saattanut nähdä pitkällekkään eteensä* (T.S. 1923), niin lukija toteaa edellisen päivän sumun, mutta ei asetu sumussa vaeltavan asemaan. Samoin on laita esimerkissä *Vuime tiistaina kulke neessa junassa räyhäsivät renttuliijat* (kuin yllä): junan kulkeminen sijoitetaan lukijan kannalta meneeseen aikaan.

Tavallista on myös, että lukija saa omalta kannaltansa todeta, mitä menetyksiä jokin onnettomuus siihen mennessä on tuottanut. Niinpä sanotaan: *Ihmishengen vaatinut hukkumisonnettomuus . . . tapahtui eilen Muhoksen Leppiniemessä* (Uusi Suomi 3/12 1953). Ilmauksia, joissa »vaatinut» esiintyy tällä tavalla käytettynä, tapaa lehdissä melkein pä harva se päivä (mm. Helsingin Sanomissa 19/1 1954 kahdessa uutisessa peräkkäin). Menetyksien ei ole tarvinnut tapahtua aivan onnettomuuden hetkellä, vaan ne ovat voineet sen seurauksina ilmaantua myöhemmin, mutta lukija toteaa omalta kannaltaan menetysten suuruuden tai lukumäärän.

Samanlaista katsantotapaa esiintyy muuallakin kuin varsinaisissa uutisissa. Niinpä sanotaan: *Esityksen anta neen hallituksen tarkoituksina olivat* (ne ja ne asiat, U.S. 17/12 1953 erään kansanedustajan puheenvuoro). Lauseen alussa ollaan vielä puhujan nykyajassa, kunnes sitten siirrytään menneeseen aikaan. Samanlainen tapaus on *Vakauttamiseen tähden neen vuoden tilinpäätös muovautui myönteiseksi* (otsikko Turun Päivälehdessä 28/12 1951).

Mutta joskin on ymmärrettävää, että kehittyneessä uutispalvelussa 2. partisiippi saa tehtäväkseen ilmaista kirjoittajan ja lukijan kannalta päättyneen tekemisen, on toisaalta käsitettävää, että tämä merkitys ei ole säilynyt

puhtaana, vaan mainittu muoto on saanut selvästi menneen ajan merkityksen. Kun siis sanotaan: »Esityksen antaneen hallituksen tarkoituksena oli . . .», voidaan kyllä katsoa partisiipin vastaavan sivulauseen perfektiä (esim. »sillä hallituksella, joka on antanut tämän esityksen, oli tarkoituksena . . .»; pidän kiinni käsityksestä, että perfekti on nykyajan tempus), mutta on varsin luonnollista, että se käsitetään myös imperfektin vastineeksi (»hallituksella, joka antoi tämän esityksen, oli tarkoituksena . . .»). Olisi helppo esittää muitakin tapauksia, joissa liukuminen nykyajassa päättyneen toiminnan ilmaisusta menneen ajan ilmaisuun on hyvin ymmärrettävä.

Toiselle partisiipille näin kehittynyt menneen ajan merkitys käy selville jo useista edellä olevista esimerkeistä, mutta mainittakoon vielä muutama valaisevia tapauksia. Helsingin Sanomissa 8/8 1952 on otsikko *Aallot kaatoivat tiilikuormaa tuo ne n veneen*; partisiipilla ei ole mitään suhdetta nyky-aikaan, vaan se ilmaisee ominaisuuden, joka veneellä oli siinä tilanteessa. Verrattakoon vielä seuraavia kahta otetta. *Heillä oli konepistoolit ja revolverit mukanaan, millä he pakottivat pankkihuoneistossa olleet 18 henkilöä pysymään liikkumattomina ryöstön aikana*. Tässä vielä voi, jos haluaa tämän selityksperusteen viedä mahdollisimman pitkälle, katsoa, että lukija saa omassa nojatuolissaan todeta tämän kaukaisessa maassa tapahtuneen kohtauksen. Mutta seuraavassa on tilanne paljon dramaattisempi: . . . *ojensi aseensa myyntipöydän ääressä olutta omistaja-rouvaa kohden. Kassassa olleet 10 000 mk siirtyivät ryöstäjän taskuun* (Aamulehti 18/8 1952). Muita uutispalstoilta peräisin olevia tapauksia ovat seuraavat: *Vartija antoi kuitenkin punaisella valolla pysäyttymismerkkejä, mutta autoa ohjan uutt R. ei luultavasti huomannut niitä, vaan jatkoi ajoa* (Tur.San. 28/12 1951). *Hotelli Helsingin edustalle oli vähitellen kerääntynyt noin 2000 nousut penkkiurheilijoiden joukko* (Hels. San. 23/2 1954). Ilmeisestikään ei tarkoiteta, että luku 'oli noussut' johonkin määrään ja sitten pysytteli siinä, vaan että se 'nousi' (duratiivisessa merkityksessä).

Eräät kokousselostuksissa yms. esiintyvät uuden tyylin sanonnat ovat jo saaneet vankan jalansijan kielessämme. Sellainen esiintyy esim. seuraavassa: . . . *kaupunginjohtaja O. K. piti puheen, jossa hän . . . kiitti teatterille osoitetusta mielenkiinnosta kohdistuen sanansa erityisesti läsnäolelle opetusministeri Mauno [!] Oittiselle* (Hels. San. 9/2 1952; arvattavasti ei ministeri vielä ollut poistunut, varsinkin kun puhe pidettiin ennen näytelmän esitystä). Tämän veroinen on kohta *Lähetystyö esitti asiansa pääministeri K:lle ja hänen seurassaan olleille ministereille* (S. Sosialidem. vuodenvaihteessa 1951–1952). Myös Mannerheimin muistelmien suomennoksesta olen löytänyt pari tähän kuuluvaa kohta. *Lausuttuani korkean vieraani seurueineen tervetulleeksi ja esiteltyäni hänelle upseerini valtakunnankansleri puristi läsnä olleiden saksalaisten upseerien kättä* (II s. 402). *Eräs läsnäoleista kysyi hänen henkilöäkäriltään, oliko valtakunnankanslerin terveytensä vuoksi todellakin pakko noudattaa noin tiukkaa ruokajärjestystä* (s. 407). Jälkimmäinen tapaus voisi olla vanhankin tavan mukainen ilmaus, jos tarkoitettaisiin, että kysymyksen teki jälkeenpäin joku, joka oli ollut läsnä. Että näin kumminkaan ei ole laita, ilmenee sekä ruotsalaisesta alkutekstistä »En av de närvarande frågade hans livmedikus, om . . .» että myös maininnasta, että Hitler lounaan jälkeen hyvästeli.

Vastaavaa vanhaa tapaa kuvastaa aikaisemmin mainittu v:lta 1913 peräisin oleva esimerkki (»kääntyi läsnäolevien suomalaisten puoleen»).

Sattumalta voin esittää vanhemmankin näytteen. Uudessa Suomessa (5/1 1954) Olli on siteerannut Suometarta v:lta 1854: *Paitsi monta muuta kaunista ja ylevää lausetta kaunotaiteeseen kuuluvissa asioissa, saivat läsnä-ole v a t kuulla ylistäviä sanoja ja osoituksia Suomen kansan kauneustunnosta...* (selostus Fredrik Cygnaeuksen puheesta 4/3). Uudemmasta kielestä mainittakoon *Mutta kamariin mentäessä sanoi läsnäole v a Malkamäki...* (Mikael Agricolasta E. W. Pakkalaan 1947 s. 726 Olavi Kares).

Uutta tyyliä on ilmeisesti myös »seurannut» eräissä yhteyksissä, vaikka nähtävästikin jo varsin monien kielikorva pitää sitä parempana kuin »seuraavaa». Esimerkin mainitsen v:lta 1933: *Niin ollen Tasavallan Presidentin kanta vastauspuheessa ja sitä seuran ne e s s a keskustelussa oli kielteinen lähetystön toivomuksiin* (Tur. San. 14/1). Tämän mukaisesti on nykyään varsin yleinen ilmaistyyppi »seuranneeseen keskusteluun otti osaa mm. N. N.» On kumminkin huomattava, että »seuranneeseen keskusteluun» ei ole täysin samanarvoinen ilmaus kuin »virinneeseen» tai »alkaneeseen», sillä 'seurata' ei ole yhtä suuressa määrässä momentaaninen verbi kuin 'viritä' tai 'alkaa'. Perinäinen kielenkäyttö kuvastuu kohdassa (Castrén läksi matkalle keväällä 1845) *tutki aluksi Kasanissa tseremissin kieltä ja kesästä alkaen seuraa v a a n kevääseen asti Irtyšin ja Obin rannoilla asuvien ostjakkien... kieltä.* (Oma Maa III 1928 s. 130 K. F. Karjalainen.) Samalla tavalla voisi tehdä havaintoja »edeltänyt» ja »edeltävä» muotojen käytöstä, vaikka tosin itse verbi 'edeltää' lienee kielessämme varsin uusi tulokas.

Uusi partisiippien käyttö, varsinkin mitä tulee 2. partisiippiin, perustuu siis siihen, että partisiippiin ilmaisemaa toimintaa ei arvostella pääverbin ilmaiseman ajankohdan, vaan kirjoittajan nykyhetken kannalta. Eräs tyyppi tätä katsomuksen kaksitasoisuutta on ehkä vähän vanhempaa perua kuin muu uusi käyttö, koskapa sitä tavataan sellaisillakin kirjailijoilla, jotka muutoin noudattavat traditionaalista kielenkäyttöä: kirjoittaja kertoo jonkin menneen ajan tapauksen tai menneessä ajassa alkavan tilan ja s malla esittää jonkin myöhemmän ajankohdan kannalta sen kestämistä tai tuloksia koskevan arvostelun tai toteamuksen. *Ensimmäinen suurta huomiota herättä n y t rosvoseurue näyttäytyi Nurmijärvellä 1821* (Tarkiainen, AK. 1915 s. 19). Kun ilmeisestikään ei tarkoiteta, että rosvoseurue olisi ensin herättänyt huomiota jossakin muualla, ennen kuin se Nurmijärvellä näyttäytyi, on kohta ymmärrettävä niin, että kirjoittaja omalta kannaltaan toteaa, että seurue on (joskus myöhemmin tai ehkä kirjallisuudessa) herättänyt huomiota; jonkun nykyhetken kirjoittajan lausumana se voisi tarkoittaa myös, että se silloin herätti huomiota. Samoin on ehkä ymmärrettävä esimerkki *Tämä* (nim. suomalaisuuden ja suomen kielen) *harrastus oli hänessä* (Castrénissa) *saanut uutta virikettä ja määrätymmän suunnan tanskalainen Rasmus Raskin teosten lukemisesta, joissa teoksissaan tämä suomalaiseen kielentutkimukseen paljon vaikutta n u t kuuluisa tiedemies oli huomauttanut...* (Oma Maa III 1928 s. 127 K. F. Karjalainen). Kun ei tarkoitettane, että Rask jo »huomauttaessaan» oli puheenaolevan »vaikutuksen» suorittanut, on tämäkin partisiippi-ilmaus katsottava kirjoittajan kannalta tehdyksi sivuarvosteluksi. Ehkä vielä tavallisempi tyyppi esiintyy toisessa saman kirjoituksen kohdassa. *Täten alkoi Arkangelin kaupungista v. 1842 se lyhyillä keskeytyksillä seitsemän vuotta kestä n y t tutkimus-*

matka jonka, ... (s. 129). Kumminkin sekä Tarkiainen että Karjalainen, joista varsinkin jälkimmäinen käyttää varsin runsaasti partisiippiattribuuttia, noudattavat selväpiirteisesti vanhempaa kirjoitustapaa.

Tämä ilmaistyyppi esiintyy tietysti myös sanomalehdissä. V:lta 1933 voim mainita sangen pitkälle menevän käytön: *Hän on ollut tunnettu hiljaiseksi, rauhalliseksi mieheksi, jonka pahana vikana oli ratkeaminen monta päivää jatkun e e s e e n juopotteluun. Mutta väliajoilla hän oli rehti ja työteliäs mies* (Tur. San. 10/1; »ratkeaminen» tässä tietysti tarkoittaa samaa kuin ryhtyminen, rupeaminen tai »sortuminen»). Kun kysymys on toistuvasta toiminnasta, odottaisi käytettävän ensimmäistä partisiippiä yleisen ominaisuuden ilmaisemiseksi, mutta siitä huolimatta on toinen. On kai ajateltu, että koska miehen kuolemasta juuri kerrotaan, ei juopottelu enää voi jatkua; tämän käsityksen mukaan 'jatkuva' tarkoittaa nykyaikaa, 'jatkunut' mennyttä. Myöhempanä esimerkkinä, joka tosin ei mene yhtä pitkälle, mainitsen *Tähän eivät kuitenkaan urheat vangit suostuneet, ja nyt alkoi tunnin kestänyt keskustelu, jonka aikana ...* (Hels. San. 16/1 1954).

Osoitukseksi siitä, että tällaisissakin tapauksissa perinnäinen kirjoitustapa on ollut toinen, mainitsen seuraavat esimerkit. *Kiertokoulumestarin hankkiminen ... lykkäytyi aina vuoteen 1830, jolloin siitä pitäjänkokouksessa vihdoin tehtiin käytännöllisiin toimenpiteisiin johta va päätös* (Tarkiainen AK s. 27). *Huhtikuun 11 p:nä 1845 Wallin vihdoin pääsi lähtemään toista vuotta kestävä lle matkalle Arabian sydänmaihin* (Oma Maa V 1928 s. 877 K. L. Tallqvist).

Tämä kaksitasoisuus on sanomalehdissä saanut muunlaisiakin ilmennyksiä. *V. 1912 hän meni naimisiin v. 1951 kuolleen k-neuvos N:n kanssa* (Tur. San. 1954). Kenties voidaan sanoa niinkin, että hän meni naimisiin 'viime vuonna' tai 'äsken' kuolleen henkilön kanssa.

Olemme jo huomanneet, että tällainenkin kaksitasoisuuteen perustuva käyttö johtaa siihen, että partisiipit joutuvat ilmaisemaan itsenäistä aikaa. Valaiseva tapaus on myös seuraava: *Viiipurissa aloitti v. 1788 toimintansa »Hauptschule nebst einer abgesonderten Demoisellen-Classe» — uusi, aluksi 3-luokkaisena toimi nu t poikakoulu* (Sisko Wilkama, Naissivistyksen periaatteiden kehitys Suomessa 1938 s. 25). Tässä on ilmoitettu alkava toiminta niinkuin edellä olevissakin esimerkeissä, mutta partisiippi ei ilmaise myöhemmän ajankohdan kannalta lausuttua arvostelua, vaan menneeseen aikaan kuuluvan tilan: koulu, joka aluksi toimi.

Kun siis useistakin lähtökohdista käsin on päädytty siihen, että 2. partisiippi on tullut merkitsemään itsenäistä mennyttä aikaa, olisi nyt esitettävä joitakin kohtia, jotka muita selvemmin kuvaavat tätä lopputulosta. *Joki oli laivakululle sovelias 4 peninkulman matkan. Tämän matkan päätekohtassa yhtyivät pohjoisesta Etruriasta, etelästä Campaniasta ja sisämaasta Samniumista johtaneet tiet* (Sarva—Niemi, Historian oppikirja lukioluokkia varten I¹ 1952 s. 77); ei kai ajatella, että ne 'olivat johtaneet' kunnes yhtyivät siinä, vaan että ne silloin 'johtivat', koska niitä ei enää ole olemassa. *Kreikkalaisten pohjoispuolella asuivat heille sukua olleet epeirolaiset* (s. 43). *Nikolai I:n taantumuksellisuus ... aiheutti meillä erinäisissä piireissä ... virkamiesten sivistyksen kohdistu ne ita virka- ja ylimysvaltaisia vaatimuksia* (Wilkama mts. s. 41)...

Perusopintojen päätyttyä saattoi vastaavassa asemassa ollut lääkäri aikoinaan aloittaa erikoistumisen alkaessa tuottavan yksityispraktiikan (Hels. San. 8/8 1952).

Ehkä kaikkein pisimmälle kehittyneenä esiintyy uusi katsantotapa kerrottaessa vielä elossa olevasta miehestä, joka oli pakolaisena oltuaan palannut kotimaahan ja saanut työpaikan: *Mutta vielääkään hän ei ollut täyttä lain turvaa nautti n u t mies* (Suomen Kuvalehti 25/7 1953 A. Tienari), sillä siinä on 2. partisiippiä käytetty ilmeisesti vain siitä syystä, että lauseessa on imperfekti. Samaa ajatusta kuvastaa saman kirjoituksen lause *Matkalla oli tulla voittamattomalta näyttää n y t pysähtyminen*, missä tulossa olevakin tapaus on ilmaistu 2. partisiipilla, koska se kuuluu menneeseen aikaan. (Oikeastaan kontaminaatio: 'tuli voittamattomalta näyttävä — tai näyttänyt — pysähtyminen' taikka 'oli tulla voittamaton pysähtyminen'.)

Sopuoinnussa sen katsomuksen kanssa, että partisiipit ilmoittavat itsenäistä aikaa, on myös 1. partisiipin käyttö silloin, kun ajatellaan partisiipilla ilmaistun toiminnan jatkuvan nykyajassa. Niinpä sanotaan: *Eilen heti puolen päivän jälkeen hälytettiin Loimaan kunnan palokunta Metsämaalle johtava n tien varrella oleva n A. T:n omistamaan taloon, jossa asuu n M:n huoneistossa oli syttynyt tulipalo* (Tur. San. 21/1 1954). Kaikki kolme ensimmäistä partisiippiä — johtavan, asuvaan, olevan — ilmoittavat toiminnan, jonka ajatellaan vielä jatkuvan, koskapa kerran palokunta sammutti tulen nopeasti. Sitä vastoin kohdassa *Aivan Eurajoen ja Rauman maalaiskunnan rajalla sijain n u t maanviljelijä O. A:n omistama pienehkö asuintalo oli syttynyt palamaan* (Tur. San. 28/12 1953) 2. partisiippi »sijainnut» osoittaa, että asuintalo ei enää 'sijaitse', koska se kerran palossa tuhoutui, niinkuin uutisessa kerrotaan. Tietystikään kielenkäyttö ei ole täysin yhtenäistä, mutta verratut kohdat osoittavat kehityksen suunnan. Erittäin mielenkiintoinen partisiippien valinta havaitaan kohdassa *Kello 15,25 aikaan kuulivat pihalla olleet henkilöt sekä läheisessä rakennuksessa työskentelevä tehtaan henkilökunta kolme perättäistä räjähdystä* (Tur. San. 9/12 1953). Pihalla 'oli' sillä hetkellä sattumalta joitakin henkilöitä, mutta tehtaan henkilökunta 'työskentelee' vakinaisesti siinä rakennuksessa: siis 1. partisiippi ilmoittaa itsenäisen nykyajan, toinen menneen. 29/12 1953 Turun lehdissä kerrottaessa eräästä onnettomuudesta käytetään joko 1. tai 2. partisiippiä seuraavasti: *Työläisiä kuljetta n u t kuorma-auto syöksyi tieltä* (Turun Päivälehti, kahdesti), *Salon kauppalan työmiehiä kuljetta va kuorma-auto ajoi eilen klo 16,10 kohtalokkaan surmanajon* (Uusi Päivä), *Salon kauppalan työmiehiä kuljetta n u t kuorma-auto syöksyi eilen rotkoon* (Uusi Aura), (tapahtui liikenneonnettomuus,) *jossa työläisiä kuljetta va kuorma-auto syöksyi...* (Tur. San. jossa myös otsikkona *Työläisiä kuljetta n u t kuorma-auto rotkoon*). Partisiipin valintaan on vaikuttanut, paitsi kielenkäytön horjuvaisuus, myös se, onko ajateltu kuorma-auton vakinaisesti toimivan mainitunlaisessa kuljetustehtävässä.

Joskus, vaikkakin suhteellisen harvoin, jonkin esineen olemassaolo tai sijainti, vaikka se tosiasiaassa jatkuukin, ajatellaan vain kuvattuun tilanteeseen kuuluvana. *Kun Pyssy antoi minulle luvan käydä konsertin lopussa ylimääräisten aikana ottamassa salin perällä olleelta parvekkeelta valokuvan, saatoin... todeta...* (U.S. 19/12 1953 K. Viinikaisen kertomus Y. L:n Amerikan-matkasta). Tässä ei oteta huomioon, että parveke edelleen on

entisellä sijallansa, vaan asetutaan kerrotun hetken kannalle. Tällainen ajatustapa on ehkä sivulauseissa tavallisempi kuin partisiippia käytettäessä: 'parvekkeelta, joka oli salin perällä'.

Eriteltyäni täten tärkeimpiä pohdintani alaan kuuluvista ilmauksista olisi yritettävä luoda jonkinlainen yleiskatsaus kehityksen kulkuun. Tällöin pakostakin paljon jää olettamuksen varaan, vain osaa kysymykseen tulevista ilmiöistä olen kirjoituksessani saattanut valaista. Partisiippiattribuutin käyttö on vanhemmassa kirjakielessä ollut suhteellisesti vähäistä; tämän vaikutelman saa tarkastellessaan Yrjö Koskisen Suomen kansan historiaa. On ymmärrettävää, että erityisesti aktiivin toista partisiippia ei ole paljonkaan käytetty, sillä sen vastineethan ovat harvinaisia germaanisissa kielissä, sekä edellä mainitusta syystä myös latinassa, mitkä kielet ovat voineet olla kynäkäyttäjimmme esikuvana. Tosin on esim. ruotsissa *fallen soldat* 'kaatunut sotilas' sekä *utsprucket löv* 'puhjennut lehti', mutta sellaisille sanonnoille kuin »esityksen antanut ministeri (ei ollut läsnä)» ei voi ajatella vastineeksi partisiippiattribuuttia muussa vähänkään kysymykseen tulevassa kielessä kuin kreikassa; sellaiset ilmaukset kuin »havande givit» eivät liene kuuluneet elävään kieleen. Tyylin kehittyessä on partisiippien käyttö lisääntynyt; suomen kieli ei ole kehittynyt entistä analyyttisemmäksi, vaan entistä synteettisemmäksi, kun partisiippiattribuutti on syrjäyttänyt sivulauseiden käyttöä. Onko kreikan partisiippien kääntäminen suomen kielelle esim. kouluopetuksen yhteydessä voinut jossakin alkuvaiheessa antaa virikettä aktiivin toisen partisiippin attribuutiselle käytölle, on vaikeata arvioida; enimmäkseen lienee kysymyksessä suomessa ilman muiden kielten vaikutusta tapahtunut sisäinen kehitys. On varmaankin iloittu oman kielen käyttämättömänä olleiden keinovarojen löytämisestä, kun on huomattu aktiivin 2. partisiippin tarjoamat mahdollisuudet. Vähitellen on tultu siihen, että partisiippiattribuutin käyttö muodostaa suorastaan maneerin.

Toisen partisiippin käytön yleistyessä on sitten alkanut hävitä tajunta siitä, että tämä muoto osoittaa päättynyttä tekemistä tai pääverbiin nähden aikaisempaa toimintaa; sitä vastoin on voittanut alaa käsitys, että se ilmoittaaakin absoluuttista mennyttä aikaa. Välittäjinä ovat olleet sellaiset tapaukset, joissa alkuaan toiminta on katsottu päättyneeksi, ei tapahtumahetken vaan kertomisen ajankohdan kannalta. Tässä kehityksessä on edelläkävijänä ollut sanomalehdistö, jossa uutta käsitystä edustavaa kielenkäyttöä alkaa ilmaantua ehkä maamme itsenäistymisen tienoilla; miten uutispalvelun kehittyminen on voinut vaikuttaa kieleen, on edellä yritetty osoittaa. Sanomalehdistä on uusi käsitys sitten levinnyt muuhun kirjallisuuteen saaden hyvinkin pitkälle meneviä ilmennyksiä, mutta voimatta kumminkaan syrjäyttää vanhaakaan käsitystä.

Tässä kehityksen viime vaiheessa on varmaan ollut osuutta myös kieliopillisella harkinnalla, joka kumminkin puutteelliseen tietoon nojautuvana on johtanut tulokseen, jonka luulisi olevan outo kieliopintekijöille. Harhapäätelmän olen kerran todennutkin. Eräs aikoinaan ylioppilastutkinnon suorittanut keski-ikäinen henkilö, jolle annoin valittavaksi jonkin ilmauksen sekä vanhan että uuden tyylin mukaisessa asussa, sanoi sen tuntuvan kor-

vaan paremmalta, jossa oli 1. partisiippi, »vaikka kyllähän se oikeastaan tarkoittaa mennyttä aikaa». Kieliopin opetuksessa ei varmaankaan ole pantu suurta painoa partisiippien merkityksen selvittämiseen.

Partisiippien käyttö suomen kielessä tarjoaa tutkijalle mielenkiintoisia probleemeja. Tämän kirjoituksen tarkoituksena on enemmän ollut näistä ongelmista huomauttaminen kuin niiden ratkaiseminen. Olenkin liikkunut suppealla pohjalla käsitellessäni vain aktiivin partisiippeja sekä tapauksia, joissa predikaatti osoittaa mennyttä aikaa. Seuraavan tutkijan tehtäväksi jää tutkimuskentän laajentaminen.

Olen pyrkinyt tieteelliseen esitykseen karttaen mahdollisuuksien mukaan arvoarvostelmia. Sellaisia varmaankin tulee lukijan mieleen. Nousee ehkä kysymys »mitä meidän siis on tekeminen» puheeksi otetun kielemme uusimman kehityksen johdosta ja onko ehkä esitetty jotakin normatiivisen kieliopin ja kielenohjauksen kannalta huomioon otettavaa. Tästä asiasta saanen esittää joitakin näkökohtia kirjoitukseni kolmannessa osassa.

III

Jos kysytään, onko edellä kuvaamani kehitys koitunut kielellemme eduksi, annettaneen jokseenkin yksimielisesti kieltävä vastaus. Joskin partisiippiattribuutin käytön lisääntyminen ja myös 2. partisiipin tarjoamien mahdollisuuksien keksiminen aluksi rikastutti kielen ilmaisuvaroja, partisiippien temporaalisen merkityksen muuttuminen on tuottanut hämmennystä. On tultu siihen, että puheen liikkua nykyajassa voidaan edelleen partisiipilla erottaa kestävä ja päättyvä toiminta, mutta jos noudatetaan uutta tapaa, mennessä ajassa nämä toiminnan kehitysasteet ilmoitetaan molemmat 2. partisiipilla. Varsin iskevän todisteen tästä tarjoaa eräs sanomalehtiutinen. *Vaalan Jaalanmaassa muuan nuori ja jonkin verran väkijuomia nautiskellut autonkuljettaja suuteli vierellään kuorma-auton hytissä istunut nuorta tyttöä miinpitkään ja tulisesti, että unohti ajokkinsa ohjaamisen* (U.S. 14/2 1954). Tässä on aivan selvää, että »nautiskellut» tarkoittaa päättynyttä toimintaa, »istunutta» kestävää tilaa. Mutta toisinaan voi olla vaikeampi ratkaista, mitä oikein tarkoitetaan. *Helsingistä päin matkalla ollut linja-auto... oli mainittuun aikaan ryhtynyt ohittamaan pysäkillä seisaututtua, edellä ajanutta linja-autoa. Ajo-neuvojen ollessa rinnakkain oli vastakkaiselta suunnalta saapunut kuorma-auto... joka törmäsi yhteen ohittaneen auton kanssa* (H.S. 29/12 1953). Todennäköisesti »seisautunutta» tarkoittaa samanaikaista toimintaa (= sen juuri seisahduessa), »edellä ajanutta» kenties päättynyttä (= joka oli ajanut edellä), mutta »ohittanutta» ilmoittaa varmasti samanaikaista tapahtumaa (= joka parhaillaan ohitti). Samalla tämä esimerkki osoittaa, miten runsasta partisiippiattribuutin käyttö saattaa olla.

Kun kumpaakin tapaa käytetään rinnakkain, saattaa merkityksenkin tajuaminen muodostua vaikeaksi. Kun esim. sanotaan: *V. 1919 toimitetuissa presidentinvaaleissa hän (Stählberg) voitti kansansuosiota nautittaneen kilpailijansa, kenraali Mannerheimin* (Tur. San. 24/9 1952 Oslo STT-NTB), voisi tästä saada sen käsityksen, että Mannerheim oli jo menettänyt kansansuosionsa (koska kerran hävisi), mutta sitä ei kirjoittaja kumminkaan liene tarkoitt-

tanut. Joskus vaaditaan ratkaisun tekemiseen jopa asiatietoja. 16/9 1952 oli eduskunnassa käsiteltävänä kertomus hallituksen toiminnasta vuonna 1950. Seuraavan päivän Turunmaassa sanotaan: *Pääministeri K. lausui puheenvuorossaan, että mainittu toimenpide veturimiesten lakon yhteydessä perustui voimassa olleeseen asevelvollisuuslakiin.* Kun pääministeri ei varmaankaan ole syyttänyt silloista hallitusta, jossa hän myös toimi johtajana, sellaisesta laittomuudesta, että se olisi toiminnassaan nojautunut jo kumottuun lakiin, lausumaa ei voida pitää vanhan tyylin ilmaisuna. Mutta merkitseekö se uuden tyylin mukaan, että mainittu laki oli voimassa 1950, mutta ei 1952, vai onko 2. partisiippia uutta tyyliä liioitellen (vrt. edell. »salin perältä olleelta parvekkeelta») käytetty yhä voimassa olevaa lakia tarkoittaen. Asianomainen pöytäkirja ei helmikuun lopussa 1954 vielä ollut saapunut Turun kirjastoihin, mutta Helsingin Sanomain mukaan pääministeri on lausunut: *... puhumattakaan siitä, että silloin voimassaolleen lain mukaan asevelvollisia voitiin kutsua ...* Tämäkään ei ole niin selvää puhetta kuin juridisen lausuman kaiken kohtuuden mukaan pitäisi olla. Vasta kun tiedämme, että uusi asevelvollisuuslaki (annettu 15/9 1950, n:o 452) oli astunut voimaan 1/1 1951, käy selville, että pääministerin puheenvuorossa on käytetty kieltä Sadeniemen esittämän esimerkin, mutta ei puhtaan vanhan tyylin mukaisesti (»silloin voimassaolevan lain mukaan»); jos kumminkin partisiipista tulee riitaa, voitaisiin sanoa toisin: 'silloisen lain mukaan', 'sen lain mukaan, joka silloin oli voimassa').

Kolmaskin tapaus osoittaa, että muutoin hyväkään tyyli ei aina ole niin täsmällistä kuin voisi odottaa sen nojalla, että kirjakielemme viimeaikaista kehitystä on yleensä kehuttu. *Maisteri K. N. Rantakari, joka kuoli 26. 7. 1948, oli routavuosien aikana aktiivisesti toimineena tuon ajanjakson todellinen tuntija, joka aikaetaisyyden päästä ja uudestaan alkulähteisiin syventyneenä kykeni rauhallisesti arvioimaan ja ymmärtämään niitäkin ilmiöitä, jotka tapahtumien keskellä eläneissä herättivät kiihkoa ja vihaa* (Suomen hist. käsik. I alkulause s. VII Arvi Korhonen). Tarkoittaakohan tämä siis, että nuo ilmiöt herättivät kiihkoa ja vihaa routavuosien aikana ihmisissä, jotka silloin elivät niiden keskellä (uusi tyyli) vai sitäkö, että vihaa ilmeni vielä jälkeempään niissä, jotka olivat eläneet niiden keskellä (vanha tapa). Kumpikin käsitys on varmaankin historiallisesti tosi, vaikka kylläkään jälkimmäinen oletus ei voine — vaikka kukapa sen niin tarkoin tietänee — kohdistua enää siihen aikaan, jolloin Rantakari routavuosien historian kirjoitti (kai 1940-luvun puolivälin jälkeen).

Kaiken sen perusteella, mitä edellä on esitetty, voidaan väittää, että aktiivin partisiippien käytössä vallitseva epäselvyys muodostaa heikon kohdan nykyisessä kirjakielessämme. Jotakin olisi tehtävä kielen puhdistamiseksi. Mutta toistaiseksi ei voi tarkoin sanoa, mihin rajaan asti »uuden käytön» ilmaisu oli julistettava virheellisiksi. Asiaa olisi edelleen tutkittava. Jonkinlaisen lumouksen haihduttamiseksi olisi asiasta kiinnostuneille selvítettävä, mikä on ollut partisiippien merkitys kielessämme ja mihin kulttuuri-kielelle arvottomaan epäselvyyteen on jouduttu. Kieliopissa olisi partisiippeja koskevaa esitystä selvennettävä, niinkuin Sadeniemi jo on tehnyt. Mutta hänen selityksensä, että toiminnan päättymättömyys tai päättynisyys arvostellaan joskus kertomahetkenkin mukaan, olisi rajoitettava järjellisiin rajoihin. Lisäksi olisi selitettävä vääräksi se käsitys, että partisiipit ilmai-

sevat itsenäistä aikaa. Kun sitten parhaat kynänkäyttäjämme puhdistavat kieltensä, alkaa tervehtyminen vähitellen levitä laajempiin piireihin.

Edellä puheena olleen »kaksitasoisuuden» toteaminen antaa aihetta esittää eräitä yleisluonteisia mietteitä. Vielä vuosisatamme alkupuolella olisi voinut ajatella, että suomen kieli muiden kielten vaikutuksesta kehittyi entistä analyyttisemmäksi, joten esimerkiksi sivulauseet syrjäyttivät kielellemme luontaiset nominaalimuodot. Kehitys on kumminkin käynyt aivan toiseen suuntaan. Meidän päiviemme tyylille antaa leimansa sanonnan substantiivisuus, ylipitkät yhdyssanat ja joskus myös nominaalimuodon suosiminen. Tyylin keventämiseksi toivoisi monasti kirjoittajien hajottavan sivulauseiksi kovin yhteensuluttun sanontansa. Esitän tästä pienen vertailun. *Vasta heinäkuussa 1843 Wallin lähti matkalle, joka hänen itsensä aavistamatta tuli kestämään kaikkiaan seitsemän vuotta*, kirjoittaa K. L. Tallqvist (mts. 877). Nykyään saattaa aikakauskirjan artikkeli alkaa seuraavalla tavalla: *Kesällä aselepoon — ainakin tilapäisesti — päättynyt Korean sota synnytti puhjetessaan kolmisen vuotta sitten maailman raaka-ainemarkkinoilla voimakkaan »boomin»* (Valvoja 1953 s. 209). En tosin pitäisi tätäkään sanontaa mahdottomana, mutta kumminkin voisi harkita, eikö tällaista ajatusta, jossa siirrytään ajankohdasta toiseen, voitaisi esittää luontevammin, jos kummankin nominaalimuodon sijasta käytettäisiin sivulauseetta (esim.: Kun Korean sota, joka vasta viime kesänä — ainakin tilapäisesti — päättyi aselepoon, 1950 alkoi, syntyi... »boomi»).

Näyttää myös siltä, että toisinaan yksinäiseen nominaalimuotoon lastataan enemmän merkitystä, kuin siihen kunnolla mahtuu. *Eilen lähetettiin... toimistosta naisjärjestöille... allekirjoitettavaksi hallitukselle osoitettu vetoamus tehoaampien toimenpiteiden aikaansaamiseksi lapsiin ja naisiin kohdistu ne e i d e n siveellisyysrikosten ja väkivallantekojen ehkäisemisessä* (Tur. San. 19/1 1954). Kun tämän luin, ajattelin, miten voidaan ehkäistä »kohdistuneita», so. jo tapahtuneita tekoja. Vasta myöhemmin välähti sanontaan kätkeyty ajatus. Tarkoitetaan ilmeisesti naisiin ja lapsiin 'kohdistu v a rikoksia, jollaisia on viime aikoina sattunut paljon'. Ehkäpä muut lehtiä lukeneet henkilöt ymmärsivät ajatuksen nopeammin kuin allekirjoittanut, jolle partisiippien merkityksen pohtiminen oli tuottanut alkuvaikeuksia. Samantapainen ilmaus on: *Jos päämääräksi otetaan loogillisuuden kasvattaminen, joudutaan pitkälle men n e e s e e n lauseenjäsennykseen* (Pöytäkirja äidinkielen opettajien päivistä, Virittäjä 1951 s. 51). Tämän, joko puhujan taisihteerin muodostaman sanonnan ymmärsin heti, koska olin muuta tietä tutustunut asianomaisen puhujan ajatuksiin: joudutaan 'pitkälle menevään lauseenjäsennykseen, jollaista on kouluissamme aikaisemmin paljon harjoitettu'. On kumminkin syytä kysyä, voidaanko partisiipilla samalla kertaa luontevasti ilmaista sekä tulossa oleva toiminta että entinen asiantila. Jos sitä yritetään, joutuu selvyys vaaraan. Sivullisen, joka ei asiaa ennakoita tunne, on vaikea täysin tajuta tarkoitusta.

Tästä ei ole pitkä matka eräihin predikaatittomiin lausumiin, joissa niissäkin viime aikoina partisiipeille on annettu niille aikaisemmin kuulumaton temporaalinen merkitys. Niinpä Nykysuomen sanakirjassa (II osa 1953) hakusanaa 'kommunismi' selitetään mm. seuraavasti (2. kohta): »vanhoissa heimo- ja sukuyhteiskunnissa ennen yksityisomistuksen syntymistä

vallinn e e t, vars. maahan kohdistu n e e t yhteisomistuksen muodot; vars. luostariyhdyksissä tms. vallitse v a omaisuudenyhteisyyss». Voi jo ilman muuta huomata, että partisiippien valintaan on vaikuttanut kieleemme viimeaikainen kehitys, mutta vielä selvemmäksi asia tulee, jos tarkastamme sanartikkelin kirjoittajan lähdeä. Tietosanakirjassa (IV osa 1912 J. Forsman) kuuluu sitaattimme edellistä jäsentä vastaava kohta näin: »Ne varsinkin maahan kohdistu v a t yhteisomistuksen muodot, joita on ollut olemassa vanhoissa heimo- ja sukuyhteiskunnissa ennen yksityisomistuksen syntymistä ja joista on viimeainitun rinnalla säilynyt tähteitä meidän aikoihimme asti (ven. *mir*-järjestelmä y.m.)». Oluennaisesti sama on selitys myös Isossa Tietosanakirjassa (VI osa 1934), vaikka tosin sulkeissa oleva esimerkki on jätetty pois, koska venäläinen *mir*-järjestelmä silloin jo oli hävinnyt.

Voidaan tietysti sanoa, että kielen ilmaisuvarat ovat rikastuneet, kun voidaan näin lyhyesti, vain valitsemalla asianomainen partisiippi, saada sanotuksi, onko jokin tila vielä vallitsemassa tai olemassa (»vallitseva») vai kuuluuko se menneeseen aikaan (»vallinneet», »kohdistuneet»). Mutta toisaalta aiheutuisi hankaluuksia siitäkin, jos katsottaisiin, että ensimmäinen partisiippi aina ilmaisee jotakin nykyaikaan kuuluvaa taikka että menneeseen aikaan kuuluva on ilmaistava toisella. Voikohan artikkelin laatija niin varmasti tietää, että puheenaolevia yhteisomistuksen muotoja ei enää missään esiinny, varsinkin kun vielä Iso Tietosanakirja väittää jäännöksiä säilyneen »meidän päivimme» asti?

On valaisevaa tai ainakin kiintoisaa verrata tähän eräitä muita Nykysuomen sanakirjan artikkeleita. 2. partisiippi on mm. seuraavissa kohdissa: »DUKAATTI s. . . . ennen useissa maissa käytännössä ollut kultaraha» (I osa 1951), »GIGANTTI s. jumalia vastaan taistell e i t a jättiläisiä kreikkalaisessa tarustossa». Toinen partisiippi tuntuu tässä luonteelta sen vuoksi, että kreikkalaisessa theogoniassa giganttien taistelu jumalia vastaan suoritetaan ja ratkaistaan hyvin varhaisessa vaiheessa, joten sitä yleensä ajatellaan jo menneenä tapahtumana. Päinvastainen on seuraava tapaus. »DROTSI s. *hist.* lähinnä oikeudenhoitoa valvo v a korkea virkamies Ruotsissa ja muissakin pohjoismaissa». Tässä *hist.* osoittaa menneen ajan, mutta 1. partisiippi jatkuvan tai kestävän toiminnan, — mikä tuntuu varsin luonteelta.

Palatakseni sitten tuohon kommunismia koskevaan selitykseen, voisi mielestäni aivan hyvin käyttää rinnakkain kumpaakin partisiippia: »yhteiskunnissa vallinneet maahan kohdistuvat», sillä 'kohdistuva' on ominaisuus, jonka voi ajatella ajasta riippumattomaksi. Mutta kun kerran aika on ilmoitettu adverbialilla, kävisi päinsä myös seuraava: »yhteiskunnissa ennen yksityisomistuksen syntymistä vallitsevat maahan kohdistuvat yhteisomistuksen muodot».

Tilanne partisiippirintamalla, jos näin sopii sanoa, on siis sellainen, että toinen partisiippi on vallannut paljon maastoa ensimmäiseltä. Mutta jos sumu saadaan haihtumaan, on varmaankin ensimmäinen partisiippi voitettava takaisin suuren osan menettämästään alueesta.

Le sens et emploi des participes de l'actif

Dans sa syntaxe bien connue, E. N. Setälä donne la définition suivante du sens des participes du finnois: le premier participe indique une action inachevée (la durée ou l'intention), tandis que le second indique une action achevée, p.ex. *oppiva poika, oppinut mies* 'garçon en train d'apprendre, homme qui a appris (homme savant)'. Cette règle manque cependant de précision en tant qu'elle n'indique pas en comparaison de quoi l'action est considérée comme achevée ou inachevée. La règle donnée par les grammairres latines est plus rigoureuse: les infinitifs et les participes du latin indiquent un temps relatif, à savoir une action simultanée avec celle indiquée par le verbum finitum ou antérieure ou postérieure à elle. C'est à cette règle qu'on s'en est tenu jusqu'à nos jours aussi en finnois. Mais ces derniers temps une toute autre conception a gagné du terrain. Il y a d'abord le stade intermédiaire: l'action indiquée par le participe est considérée comme achevée ou inachevée au point de vue de celui qui parle ou qui écrit, et non pas au point de vue de l'action indiquée par la phrase. De là, il n'y a pas loin à la conception suivante: les participes indiquent un temps indépendant, comme le font les temps du verbum finitum; par le second participe, on a commencé à indiquer le passé, par le premier ensuite le présent. Les échantillons pris au hasard par l'auteur donnent lieu de croire que ce nouvel usage s'est fait jour dans la presse vers l'époque de la proclamation

de l'indépendance et qu'il a ensuite pris pied dans la littérature historique, où cependant il est moins fréquent. Il apparaît lorsque le participe est épithète ou qu'il a la fonction d'un substantif.

Il est évident que par cet état de choses, les moyens d'expression de la langue se trouvent réduits. Si le verbum finitum est au présent, le premier participe continue à indiquer la durée, le second une action achevée; mais si le verbum finitum est au passé, on emploie, selon le nouvel usage, pour les deux cas le second participe. Une observation parallèle de l'ancien et du nouvel usage peut avoir pour conséquence un manque de clarté. C'est ainsi que la phrase 'V. 1919 Ståhlberg presidentinvaalissa voitti kansansuosiota nauttineen Mannerheimin' veut dire, selon l'ancien usage, que S. l'emporta sur M., qui avait joui d'une grande popularité, mais selon le nouvel usage que S. l'emporta sur M. en dépit de la popularité de celui-ci.

Contrairement à ce qu'on aurait cru au début de notre siècle, l'influence des autres langues n'a pas rendu le style écrit général plus analytique, mais plus synthétique qu'il ne l'était auparavant. Cela ressort entre autres du fréquent emploi du participe ou d'une autre forme nominale même dans les cas où une proposition subordonnée serait plus désinvolte. A la fin de l'article, l'auteur discute entre autres la position que devraient prendre, vis-à-vis d'un manque de clarté, la grammairre normative et la direction de la langue.

PAAVO NUMMINEN